

ЖУДЊА ЗА СНОМ

(Марко Томаш: *Немој ме будиши*, ЛОМ, Београд, 2019)

Немој ме будиши је роман првенац песника Марка Томаша који се ослања на богато наслеђе јунака који су отуђени, без воље за животом и као такви, маргиналне личности. Сам назив романа упућује на претпоставку да је фабула у ствари продукт сна или кошмара главног јунака. У заглављу протагониста се обраћа непознатом слушаоцу или читаоцу, и као да је то пасус који би требало да буде некакав закључак од стране главног јунака: „Живот је страشان сам по себи. Све друго је недостатак сна. (...) Волео бих знати тко си, али, молим те, ипак, немој ме будити.“

Два наративна тока се преплићу, први у којем протагониста Марко говори у првом лицу исповедним тоном, и други у којем је приповедач Андреја коју Марко интервјуише, писан италиком. Садржина је саткана од Маркових унутрашњих монолога који су филозофско проматрање смисла, Андрејиних дневника и кратких реминисценција на сопствену прошлост. На многим местима се огледа дубока рефлексивност и мисао о савременом човеку као потрошачу, некеме ко се опсесивно брине о здравом животу, док бива беспштедно манипулисан и вређан „лошом глазбом“ и „лошим вијестима“. Као лајтмотив се провлачи један пасус на три места у роману: „Не знам што ме више узнемирава лоша глазба или лоше вијести?“, сугеришући да је Марко неко коме је важна уметност као компензација за незадовољавајућу стварност, или музику само посматра као светињу која не сме бити оскрнављена лошим укусом. У поглављу „Високи прозор“ на крају наведеног пасуса звони телефон и протагонисту зове Андреја да договоре састанак. У „Мртви имају исту кожу“ јунака зове редакција, док у „Самотном мјесту“ он и не гледа у телефон и прекида позив. Маркове упорне руминације прекида телефон као контакт са стварношћу који пред крај романа симболично одбија. Стиче се утисак да протагонисту неко тим позивом буди из сна из ког на крају одбија да се пробуди, што на симболичком плану може да значи да умире јер не пристаје на промену свог монотоног живота чији је бољи назив „колотечина“. Можда је промена услов будности, а ова три позива су „позиви за буђење“ које Марко предано негира и не жели да прихвати.

Основна фабулативна нит је повезана са Андрејом и контакт с њом укључује Марков одлазак на састанак с њом и њено предавање својих дневника њему, Марков одлазак на суд да слуша Андрејино саслушање и ухођење Андреје на крају романа. Андреја је позната личност из малог места, постаје предмет развлачења по таблоидима и из неког непознатог разлога види у Марку наду за спас дајући му своје дневнике. Не пише у тексту о чему се ради у том „скандалу“, али све што се дешава Андреји читалац сазнаје кроз дневник који Марко чита: „На мокрим страницама као да сам исписао

јавну оптужбу жене чије интимне дневнике имам у посједу. Они ме нису поколебали у тому да крајње хладно испишем ријечи оптужбе као истину коју ће суђење неумитно потврдити.“ На самом крају романа Марко је послао редакцији текст у којем издаје Андреју, али ни то није сигурно, да ли је заиста послао или није: „Што сам од свега сањао? Јесам ли уопште послао текст? У којој стварности сам то учинио? Можда га нисам ни написао. Што ако се уопће нисам пробудио?“

Одлика која дефинише Марка као јунака овог романа је радикално одбијање да учествује у било којем аспекту свог живота, што чини кроз минимализовање људског контакта до трена кад не може да га избегне. Све што ради, ради у мери која је неопходна, што се огледа у одласку у редакцију и избегавању колега и уредника. Утисак који читалац стиче из таквог понашања јесте да је Марко бескрајно усамљена и депресивна личност. За себе каже да је бескористан, изгубљен, те су најдоминантнија осећања досада и равнодушност. Могуће је да манифестује своју искреност и вољу за аутентичношћу путем непрестаног опијања, као чином активне непослушности и непристајања на лаж и обману. Марко не говори много о себи, ни о својој прошлости, те се из његових мозаичних исказа претпоставља да се десило нешто трауматично што жели да заборави. У ретроспективи јунак оживљава сећање на рат који му је завештао огромну дозу посттрауматског стреса („Желио сам бити ослобођен тих мука онако како сам хтио бити слободан када сам побјегао од граната и ватре која је гутала град. Тада сам једнако бјежао од сећања да се гушим. А и плашио сам се да ће ме неко зрно поткачити овако као што се сада плашим да ми срце неће издржати ову навалу страха“). Није само рат узрок јунакове тескобе и искључености из свог живота, већ и негдашњи нестабилни породични односи. У лику раднице на трафици види своју мајку која се бавила истим занимањем. Том аналогijом у њој види и последњу наду за спас и сигурност, јер га је мајка сакривала у детињству испод својих ногу од оца пијанца, где се последњи пут осећао сигурно.

Марко је непоуздан приповедач јер ниједан његов исказ није подупрт неким конкретним „доказом“. О његовој породици, прошлости и личном животу читалац сазнаје из магловитих сећања и сновиђења која вероватно не откривају право стање ствари. Фантазмагорични одељак који је изазван алкохолним делиријумом може се схватити као сан у којем је протагониста у болничком кревету, у друштву женске особе која интензивно крвари. Она се умножава, њени клонови шетају по болничкој соби, леже поред ње, одлазе до тоалета. Делиријумско виђење смењује сан о породици, мајци, оцу и сести, у дневној соби, јунак их дозива, али оне не обраћају пажњу. Само га пси поздрављају и зове их „чуварима сећања и сна“. Зачудно, дефинише то стање потпуном будношћу: „Био сам неуобичајено будан, готово нестварно, као да сањам тоталну будност. Дакле, негдје сам био, нисам ни спавао (...). Тада, кад сване, већ нећу смјети допустити себи да заспим.“ Остаје нејасно да ли је сањао или је био будан, да ли је породица из сна његова породица, и да ли је све што прича о својој прошлости његова прошлост или само измаштано или туђе сећање на проживљени живот.

Сан је призма кроз коју јунак посматра свој живот, те се прелива и на пословни живот који он проживљава у утиску ониричког виђења: „Када радим увијек осјећам као да записујем неки неувјерљив сан. Напросто никад нисам био способен схватити

да се на свијету догађају све те бљувотине. Завјере, ратови, преваре, убојства.“ Та мисао може да се схвати као одбрамбени механизам, јунак не може да поднесе грозну стварност те одбија да је види као такву, већ је резонује као кошмар. На читав свој живот је проширио вео вечитог великог сна: „Вани је била стварност коју не разумијевам. Сутра ће бити сутра ако га буде. Или је живот ипак само један, дугачки, развучени дан.“ Иза сталног сневања и неразликовања доба дана или стања свести, стоји бесмисао живота и незнађе, јер што би се уопште трудио да дâ некакав смисао животу који је празан, испуњен површним људима који живе у фарси и самозаваравању: „И, ето, свјетло се мијења, лагани покрети неба откривају свијет који проклиње буђење и тренира за нови маратон осмјехивања, а ја сам још био савршено будан.“

Протагониста је стално жедан, што води аналогiji из митологије, мртви су жедни. Може да се направи паралела између Марковог стила живота и могућности да је он неко време бар мртав изнутра, те покушава ревносним опијањем да испуни празнину у себи. Хронична жеђ не мора да означава само тражење течности, већ и жеђ за љубављу, аутентичношћу и животом који није лажа у коју се већина предано маскира. Жеђ и сан се јављају симултано у искуству јунака, те је идеја одмора и награде за мучан живот протагонисте белина и сан: „Чекам мир, бјелину или нови силазак. Некога тво ће ме узети за руку и одвести изван мог очаја и самоће. Замишљаам како ће ме одвести у бијелину. У склад. Све иза и испред мене, мјесто на којем сједим је сан.“ Слика белине неодољиво подсећа на хришћанску идеју смрти, где долази Бог или анђео и води душу умрлог у рај или „нови живот“. Крај романа је у сагласју са насловом који звучи као захтев или молба, „немој ме будити“.

Протагониста је допадљив због своје сурове искрености према себи и ставу према друштву, али читалац остаје са неиспуњеним очекивањима по завршетку читања овог романа. Недостаје мотивација за Марково одбијање сопственог живота и разрешење његовог „случаја“. Све што читалац сазнаје, како је речено, је из уста непоузданог приповедача, што повлачи питање шта се тачно десило у његовој прошлости, и где води његов „стил живота“? Да ли у неумитну смрт или можда треба да се тргне и добије нови преокрет у облику „васкрсења“? И последње питање, да ли је Марко умро, сања ли и коме се обраћа речима: „Немој ме будити“?